

Мариана Георгиева

ПРОБЛЕМИ НА СИНТАКСИСА – НЕЗАЕТА СИНТАКТИЧНА ПОЗИЦИЯ, ГРАМАТИЧНА ЕЛИПСА, АСИМЕТРИЯ

Всяко знание, всяка наука има за основа общите, философски понятия и закони. Законът за единство и борба на противоположностите свързва по естествен път понятията симетрия и асиметрия. Използуването им като оперативни в хода на изследването на определен обект придава известна категориалност. Ясно е, че става дума за съответствие, най-общо, когато се има предвид симетрията. Ако се продължи, съответствието се доизяснява с паралел, хармония, ред на елементи, основни единици в някаква организация, система. Елементите на системата сами по себе си не могат да припокриват самата симетрия като известна същност. Те представят симетрията заедно с отношенията помежду си. Първото условие за това е фиксиране на елементите. Второто условие е елементът да се покрие в изходна позиция сам със себе си. Абстрактното движение на тази форма в начално състояние е теоретическото съдържание на симетрията¹. Методологическата роля на понятието му придава характер на принцип на организация, при която се наблюдава единство на съхранение и изменчивост². Т. е., както съхранението, така и изменението, което ще рече движение на елементите, са форми на симетрия. Широкият смисъл на наличие (съхранение) дава възможност да се идентифицира специфичното движение (еквивалент на диалектическо единство) с тъждествеността. Отделните позиции, състояния на елементите в съхраняването им се наричат инварианти, а в по-общ план структурата е инвариантен аспект на системата³.

Свързвайки понятието симетрия с асиметрията, В. С. Гот подчертава техния категориален характер: „Категориите симетрия и асиметрия са категории на метода на познанието, на метода на изследване на обективния свят“⁴. Това вече е достатъчно като основание, за да се въведе терминологията и в езикознанието. Може да се твърди, че една от проявите на закона за единство и борба на противоположностите е единството на симетрия и асиметрия.

В езиковедното терминологично понятие асиметрия (от гр. *asymmetria* — несъразмерност, безпорядък) означава нарушаване на единството в строежа и функционирането на езиковите единици. Една от проявите на асиметрията е липсата на съответствие между означаемо и означаващо. „Възможна е асиметрия в семиотичен аспект, когато отсъства означаващо (...елипсис) или означаемо (...десемантизирани елементи в конструкциите)“⁵.

В статията си „Симетрия и вероятност“ В. П. Криндач пише, че реконструирането на симетричния обект е възможно винаги, когато е налице една от неговите идентични части и групата на симетрията. Информацията на симетричния обект в най-общ смисъл се съдържа в тези две части. Ако в симетричния обект се внесе деформация, то информацията във вече асиметричния обект е по-голяма, сравнена с положението си в симетричния⁶.

Най-концентрирана в информативно отношение езикова единица е изречението. Като се имат предвид, от една страна, категориално същностното взаимоотношение симетрия — асиметрия и, от друга страна, класическата дефиниция за основната синтактична единица, може да се счита за оправдано изучаването на синтактичната асиметрия. Проучването на явления от този вид води до обогатяване на представата за характера и ролята на езиковите конструкции.

Същността на асиметрията в езиковедното изисква обхватно изследване на обекта. Ако става въпрос за изречението, то тогава възприемането му като единство от две части е предопределено.

Опозицията форма — значение е заложена в езиковедното от Фердинанд дьо Сосюр с „Природа на езиковия знак“⁷.

С. Карцевски изгражда известната си работа за дуализма на знака, в която го представя като относително цяло с диалектическа същност. Отношението между двете части е своеобразно несъответствие, което се нарича асиметрия между означаемо и означаващо: означаващото и означаваното са в неустановено равновесие. Те са асиметрични. Благодарение на този асиметричен дуализъм на знака езикът може да се развива⁸.

Въпроса за отношението между значението на езиковия знак и формата свързва със симетричността Г. П. Мелников: „...формата и значението на езиковия знак са негови екстраконтекстови субстантни характеристики, а смисълът е ситуативната субстантна характеристика“⁹.

Н. Д. Арутюнова също анализира несъответствието между означаващо и означавано, като конкретизира езиковата единица в морфологичен план: „Изменението на формата на знака свидетелства за развитие на езиковата структура, а изменението на функцията на знака свидетелства за развитие на езиковата система“¹⁰. У нас морфологичната проекция на асиметрията също занимава изследвачите¹¹.

Категорията асиметрия обаче се отнася до езиковия знак във всич-

ките му прояви в системата. Структурата и значението като две страни на неговата природа са неразривно свързани и при описанието на която и да е синтактична единица. О. И. Москалска обръща внимание, че проявите на асиметрията в синтаксиса нарастват в сравнение с останалите равнища¹².

Двустранната природа на изречението, както на простото, така и на сложното, не само предполага, но и подпомага многоаспектното им изучаване. Има се предвид по-конкретното изучаване на семантичния аспект: „Асиметрията и функционалните промени в синтаксиса пречат на изучаването на семантичното съдържание на синтактичните връзки чрез структурни методи“¹³. Затова конструктивизмът се сменя със семиотиката, която предполага взаимодействието с логиката.

Асиметрията на сложното изречение в руски език се анализира подробно от Т. А. Колосова. В изследването си „Руските сложни изречения с асиметрична структура“ авторката представя полипредикативните структури като узусни изказвания (някои от тях съдържат съюза *a to*) с имплицитни единици, които са информативно автосемантични. Несъответствието в двете измерения се доказва чрез анализ на логико-семантичната характеристика на синтактичната единица¹⁴.

В нашата лингвистична литература асиметрията в сложното изречение се представя като несъответствие между семантика на съюза и типа синтактично отношение. Основният метод на изследване е описателният¹⁵.

В сложното изречение семантиката е равна на субстанции, свързани в отношения. Освен субстанциите могат да бъдат репрезентирани и някои от отношенията — тези, които са продукт на мисловно-психологически процеси на субекта, който ползува езиковия знак с комуникативна цел.

Синтактичната литература, в това число и българската, описва „аномалиите“ и на сложното изречение по отношение на структурата. Налага се известно внимание, за да се обоснове още веднъж категорично асиметрията, която е явление различно от елипсата и останалата „синтактична дефектология“¹⁶.

Отсъствието на значими компоненти в конструкцията на сложното изречение може да се нарича нулев синтактичен компонент. Това понятие се формулира за първи път от А. М. Пешковски по аналогия на морфологичен нулев компонент¹⁷. Е. Н. Ширяев нарича това незаета синтактична позиция¹⁸. Да се твърди така, означава, че в синтактичната конструкция има езиков сигнал, езиково значение по-точно, което трябва да се компенсира от източниците на синтактичната семантика. В сложното изречение незаетата позиция се отнася до пропуснат компонент, десигнат (предикативна единица), а сигналът е съюзната връзка, защото тя експлицира отношението между съставящите, така че да се осигури семантичната стой-

ност на синтактичната единица. Реконструкцията на пропуснатия компонент се постига, като се анализират контактите между лексико-граматичните характеристики на членовете на експлицираните предикативни единици. Получената предикативна част трябва да удовлетвори съюзната връзка. Този процес е наложителен с оглед на комуникативната потребност; нужно е уплътняване (възстановяване на елементите на семантиката), за да се постигне смисълът, информативната стойност. Иначе, от езикова страна, синтактичната структура е правилна, но само граматически, формално; има си значение всеки неин знак. Няма обаче съдържанието, като съответствие в единството, което диалектически притежава симетричността.

За незаета синтактична позиция пише и А. П. Сковородников. Съотнасяйки я към елипсата и синтактичната нула като родово към видово понятие, той я квалифицира категорично като отсъствие на материален израз на синтактична позиция, субстанция¹⁹.

В парадигмата на синтактичната „дефектология“ трябва да се изясни природата на елипсата, за да се разграничи правдоподобно от асиметриятата и имплицитността. Руското езикознание дефинира два вида елипса: граматична и семантична. Първата се отнася до формалната страна на изречението и се изразява в нарушаване на връзката между частите. Втората се проявява в нарушаване на комуникативната функция вследствие редуцирана смислова стойност. Елиптичността е „нереализирана езикова валентност, компенсирана от средствата на външния и вътрешния контекст“²⁰. Елипсата е категория на протовопоставени конструкции, които са взаимнозаменяеми. Сигналът за елипсата е нереализирана езикова валентност — граматическа или лексикална. Елипсата е опозиция. Синтактичната нула е категория, възникваща при противопоставянето на синтактични конструкции като взаимноизключващи се²¹.

В синтаксиса на българското изречение елипсата е разглеждана неведнъж.

Ст. Младенов и Ст. п. Василев посочват съществуването на „сложни елиптични изречения“²². Подобно схващане отстояват Л. Андрейчин, М. Иванов и К. Попов, които пишат, че „особен вид непълни изречения са тези, в които мисълта не се доизказва“²³. Ив. Недев мотивира елипсата с контекста, а не само с интонацията, като търси разлика между елипсата и прекъсването като две синтактични явления. В становището си за елипсата авторът споделя цитираната вече теза на А. П. Сковородников²⁴. Академичният ни синтаксис не е ясен като позиция, когато представя елипсата в синтактичните единици на езика ни: „Синтактичната непълнота не променя из основи тяхното съдържание, основното им значение, но им придава нови семантични признаци...“²⁵. Не става ясно в какъв смисъл са „нови“ и кои са семантичните признаци, след като е казано, че не се про-

меня съдържанието. Не се разбира в какъв план се представя елипсата, когато се приема като „средство за постигане на единството и взаимната връзка на изреченията в диалога и в състава на сложното изречение“²⁶ (разр. моя — М. Г.).

Категоричност в изясняването на елипсата като структурна синтактична особеност с последователна и завършена изцяло граматична характеристика, без отношение към семантичната характеристика на сложното изречение специално, внася становището на К. Викторова: „Сложните съчинени изречения се отличават с общи характерни черти, най-съществени в структурно (разр. моя — М. Г.) отношение са паралелизъмът и елипсата (разр. моя — М. Г.)... Появата на елипса е в тясна връзка със структурния паралелизъм. Основен признак е не смислова, а граматическа непълнота, т. е. отсъствие на какъвто и да е необходим за дадена структура компонент... Не смятаме това за стилистична особеност, а обратно — за структурна норма“²⁷.

Цитираните дотук мнения окачествяват елипсата като явление на структурата на синтактичната единица, т. е. нейна характеристика изцяло в плана на израза, във формален аспект. Двуплановостта в характеристиката на сложното изречение изисква да се проучат особености и в плана на съдържанието, в семантичен аспект. В тази област е нужно да се изясни компресията, съкращаването. В. Г. Гак класифицира три вида компресия: „словесна, семна и структурна“²⁸. Структурната компресия той представя като изпускане на свързващи елементи. Изпускането на свързващи елементи, което и според Н. Д. Арутюнова е присъщо на езиковата структура²⁹, е сигнал за концентрация в семантичната структура. Компресията в плана на израза се свързва с представата за структурна деформация, която повишава информативността, предвид категориалната опозиция симетрия — асиметрия. Елипсата на езиково изразяване е достатъчно условие, за да се определи съответният му семантичен компонент като скрит, имплицитен. Е. И. Шенделс квалифицира имплицитното като подразбиращо се, неизразено, а не съкратено, редуцирано³⁰. Редуцирана семантика предполага, се свързва с елипсата.

Т. А. Колосова е склонна да назовава подобно явление „семантична елипса“, но за нас това е неточно, тъй като уговорката, че този вид елипса не води до нарушаване на изреченската структура, не е убедителна³¹. Освен това лингвистиката определя, че елипсата значи отсъствие на елемент, без да се уточнява, че се има предвид граматичният модел само, а всеки езиков елемент по принцип е двупланов. При отсъствието на този елемент се нарушават валенциите на наличните елементи и точно те са сигналът. Това е само по отношение на единия план, на израза. При „семантичната елипса“ би трябвало да се предполага ненарушимост на вербалните контакти. Ако не е така, то значи, че няма основание за подобна

едностранна диференциация в терминологизирането, а това пък категорично води към класическото разбиране за елипса в граматиката — и в двата плана.

Нашето разбиране за структурна компресия (на връзките), по отношение на сложното изречение специално, не изключва граматичност на конструкцията, т. е. не е тясно разбирането за компресия. Имат се предвид такива постройки, при които се съкращават връзки в семантичен план, като конкретно това са предикати (десигнати), които сами по себе си са връзка в отношението между вербализираните предикативни структури. Това е широкото разбиране за връзка, и то изцяло в семантичен аспект. Формалният, езиковият, тесният смисъл на категорията връзка се отнася единствено и само до съюза. Но това е просто езиков сигнал за връзката, разбирана в логико-семантичен план. Може да се каже, че структурната компресия означава езиково експлицирано изпускане на части от семантиката, на компоненти, които имат характер на връзка. В семантичната структура връзката между отделни елементи е с логически еквивалент 'отношение'. Отношението може да е принципно, обектно, аксиоматично, постигнато на основата на допълнителен контакт между десигнатите, но може и да е субектно, получено като резултат от процесите на човешкото съзнание. Отношението също така може да има сигнификативен характер, да е предицирано, без разбира се, да бъде вербализирано. (Защото би могло да има само лексико-граматичен израз — глаголи със съответната им времево-модална характеристика.) За такава компресия става дума, а структурите на компресираните предикати се наричат имплицитни, скрити³². Имплицитните предикативни елементи са част от семантичната структура и служат за връзка между останалите, които обаче си имат езиково изразяване. Сигнал за имплицитните предикативни единици за нас е отношението — логико-семантично обаче, а не просто синтактично! — между експлицираните предикативни модели. То просто отсъства. Налице е синтактично отношение, което знаково е постигнато със съюзна употреба. Това обаче е формата. Съдържателният еквивалент е логико-семантично отношение, логико-семантична категория, която не е постигната при наличните езикови компоненти. В такъв смисъл се търси и разбира сигналът за деформация, която предполага кондензация в семантичната характеристика на сложното изречение.

Предвид категориалната опозиция симетрия — асиметрия този случай в синтаксиса на сложното изречение може да се квалифицира като нарушена симетричност между синтаксис и семантика, т. е. а с и м е т р и я (разр. моя — М. Г.).

Илюстрация на асиметрия в сложното изречение може да се направи с характеристиката на следните примери: 1) *Беше празник, нямаше работа в чаршията и Стоян не може да се задържи в къщи.* (Д. Та-

лев); 2) *Султана би могла да каже, че го държеше в ръцете си, но пазеше мъжкото му достойнство и като че ли тя се боеше малко от него...* (Д. Талев); 3) *Днеска ходих у Катето Глаушева и докато поседяхме малко в двора, доведоха брат ѝ Лазар с ей такава рана на ногата* (Д.Талев).

Това са сложни изречения, които синтактически са правилни и не представят никакви особености в структурно отношение. Контактът между лексико-семантичната характеристика на предикатите и синтактичното отношение не оправдава координацията като логико-семантичен еквивалент. Предикатите са в синонимни отношения на лексикално равнище. Морфологически обаче, третият предикат е оформен с негация, която неутрализира възможността за координация със съединителен съюз. Първите два предиката биха мотивирали друг, междинен — преди третия експлициран, който трябва да има такава семантика, че да се съедини с тях еднакво мотивирано и отляво, и отдясно. Безличният характер на лявата страна на съединителното отношение може да се съедини безспорно с безличен. Дясната страна обаче на реконструкцията може да влезе с дясната експлицирана в предикатни взаимоотношения. Дотук е постигната денотативната част на сигнификата. Пълната номинация предполага и модално-комуникативен аспект. Знакът на модалността се индикира от семантиката на левите десигнати и модалността на десния, взети заедно: *Беше празник, нямаше работа в чаршията и не беше за вярване не беше естествено беше учудващо, че Стоян не може да се задържи в къщи*. Денотатите 'празник' и 'не се работи' са вътрешно, етимологически свързани, те са абсолютни синоними. От друга страна, детерминантите 'чаршия' и 'къщи' са в своеобразен антонимен контакт, който не допуска негацията на предиката 'да се задържи' да се съедини с позитивите на 'беше празник' и 'нямаше работа'. Т. е. контактът между семантиката на експлицираните предикати и логическото отношение като семантичен еквивалент на синтактичното изискват реконструкцията на още един предикат, резултат на отношението между семантиката на наличните. Затова наричаме предиката имплицитен, а сложното изречение определяме като изречение с нарушена симетричност, с асиметрия.

Нарушена е симетричността между формата, синтаксиса и съдържанието, семантиката, в изречение 2. Показател за това твърдение е морфолого-синтактичният контакт между синтаксемите (думата в синтактична позиция — по аналогия на лексема, морфема) от втората и третата предикативни единици — фразеологизми във функцията на предикати; те сами по себе си са в антонимни отношения, а това съответствува на противопоставителното отношение със съюзна връзка **но**. Втората предикативна единица обаче е в обектно отношение с първата, което означава, че третата не се противопоставя на втората, а съответно, като антоним, трябва да

е в отношение с друга предикативна структура, хипотетично координирана чрез **но** с първата. Морфолого-синтактичната характеристика на *би могла да каже* — условно наклонение на глагол за речева дейност с позитив, индикира противопоставянето да бъде изявително наклонение на глагол за речева дейност, но с негация — *'но не казва'* Противопоставителното отношение с негация изисква мотивация. *'Пазеше мъжкото му достойнство'* е с позитивна стойност и предполага положителна модалност на глагола за речева дейност. Той обаче е формиран от първия предикат и от езиковия маркер на логическото отношение, затова позитивът го мотивира. Мотивацията може да е реална и хипотетична (причина и цел съответно). В този случай категорията време на предиката определя вида мотивация — причина. Подобно възстановяване създава синтактичен паралелизъм на конструкцията: *Султана би могла да каже, че го държеше в ръцете си, но не казва, защото пазеше мъжкото му достойнство и като че ли тя се боеше малко от него.* След този процес са налице пет предиката, т. е. симетричността е налице, защото експликацията също е от пет съставящи.

В третия пример мотиви за съдържащи се предикати (десигнати) в семантичната характеристика, които не са експлицирани в синтактичната структура на сложното изречение, има в лексико-синтактичния състав на първата и третата експлицитни структури, свързани със съюза **и**: *'Днеска ходих с леля у Катето Глаушева и доведоха брат ѝ Лазар с ей такава рана на ногата'*. В конюнкция не могат да се свържат десигнати с различни актанги, с различни денотати. По принцип е нужно да има обща схема, общ денотат, който да мотивира съединителното отношение. Субектът на първия десигнат е лицето, което говори, а субектът на втория десигнат е лицето, за което се говори, при това с множествена характеристика. Въобще предикатните лица — и първо, и второ, и за двата десигната, са различни. Отношение между тях, каквото и да е, може да се създаде, но по принцип, обективно не съществува. След като трябва да се създаде, това категорично ориентира към субект, който да възприеме и отрази поне един от десигнатите. Тъй като десигнатът на първата езикова единица е лицето, което говори, то съвсем реално може да изкаже отношение към това, за което говори: *Днеска ходих с леля у Катето Глаушева и докато поседяхме малко в двора, видях/разбрах, че доведоха брат ѝ Лазар с ей такава рана на ногата.* За тази реконструкция способствува семантиката на десигната в подчинително отношение за време — присъствие, при десигната *'доведоха'*. Присъствието изисква отношение. Асиметрията се създава от имплицитния предикат за субектна рецепция — *видях, разбрах.*

И в трите примера възстановяването на неексплицираните предикати се постига чрез осмисляне на сигнификативното обкръжение, което се

нарича „сигнификативен контекст“³³. Употребата на термина „сигнификативен контекст“ е достатъчно показателна за семантичния контакт на езиковите единици. Това определя контекста като същностна езикова характеристика, която осигурява познанието, т. е. механизмът на езика е „контекстов“³⁴. Контактите между десигнатите — сигнификати се възприемат в този смисъл, което изобщо не поставя под съмнение контекстовата независимост на разглежданите сложни изречения. В заключение, ползува се контекстът откъм едната страна на неговата далектика — езиково свойство.

От анализиранияте примери за илюстрация на скрити предикати в семантичната характеристика на сложните изречения става ясно, че такива изречения не са недостатъчни като информация, като съдържание. Недостатъчността е по отношение на езиковата експликация. И точно тази езикова деформация провокира смисловата им концентрация, ако се държи сметка за симетричността.

Относно граматичността им може да се поразсъждава. За нас тя — граматическата им правилност — е налице, условно казано. Условието съдържа следните мотиви. В най-тесния смисъл на понятието категория граматичност е спазена. Елементите, и вътре в простото изречение, и в сложното, са с реализирани връзки помежду си. По-точно — имат езиковите средства за връзка — не само чисто знакови, но и граматически, защото знакът има форма и значение. Не е достатъчно това положение, когато се наблюдава структурата на сложното изречение. Защото елементите му, първо, се наричат предикативни единици, знае се защо; второ, връзките между тях изразяват отношение, т. е. езиковият знак тук има за значение (от паралелна форма — значение) отношение. Отношението е категория на логиката, на предикатната логика. И названието, въведено и общоприето, предикативни единици, и отчитането, че те са в различни отношения при парадигмата на сложното изречение, са достатъчни като мотиви, даже задължават, когато се квалифицират езиковите структури на сложното изречение като правилни, граматични, или неправилни, неграматични, да не се отчита знакът едностранно, формално, да се държи сметка и за значението му, езиковото значение се има предвид, разбира се. Това все още и в никаква степен не е изземване или поне смесване на понятия. Защото функцията на езиковия знак с двустранната му природа е да репрезентира. Репрезентацията създава съдържанието.

Така считаме, че не е съвсем безспорна и граматичната езикова структура на сложните изречения, които са обект на нашето изследване. Г. В. Колшански определя структурата на сложното изречение като „единство от значения и значимости на елементите“, като значенията са присъщи на езиковите знаци, а значимостите се идентифицират със семантиката на изречението³⁵. По-ясно според нас асиметрията се провокира, мотиви-

ра, индикира от нехармоничност вътре, само, собствено в езиковото означаване на сложното изречение.

БЕЛЕЖКИ

¹ Принцип симметрии. М., 1978.

² Н. Ф. Овчинников. Симметрия — закономерность природы и принцип познания. — В: Принцип симметрии. М., 1978, с. 24.

³ Пак там.

⁴ В. С. Готт. Симметрия и асимметрия. — В: Некоторые категории диалектики. М., 1963, с. 173.

⁵ Лингвистический энциклопедический словарь. М., 1990, с. 47.

⁶ В. П. Кришач. Симметрия и вероятность. — В: Принцип симметрии, с. 256 — 257.

⁷ Ф. дьо Сосюр. Курс по обща лингвистика. С., 1992, с. 97.

⁸ С. Карцевский. Об асимметричном дуализме лингвистического знака. — В: В. А. Звегинцев. История языкознания XIX — XX веков в очерках и извлечениях. М., 1965, ч. II.

⁹ Г. П. Мельников. О типах дуализмов языкового знака. — Филологические науки, 1971, № 5, с. 58.

¹⁰ Н. Д. Арутюнова. О значимых единицах языка. — В: Исследования по общей теории грамматики. М., 1968, с. 104.

¹¹ Ст. Буров. Асиметрия на форма и значение в числовата парадигма на абстрактните съществителни в съвременния български език. — Бълг. език, 1991, № 1.

¹² О. И. Москальская. Проблемы системного описания синтаксиса. М., 1981.

¹³ Общее языкознание. Внутренняя структура. М., 1972, гл. Синтаксис, с. 292.

¹⁴ Т. А. Колосова. Русские сложные предложения асимметричной структуры. В., 1980.

¹⁵ Ст. Петрова. Асиметрия в сложното изречение. С., 1995.

¹⁶ Ив. Лекв. Особенности на синтактичния тип на славянските езици. В кръга на въпросите за типологизиране и семантизиране на славянския синтаксис. С., 1972, с. 89.

¹⁷ А. М. Пешковский. Цит. по: Е. Н. Ширяев. Основы системного описания незамещенных синтаксических позиций. — В: Системный анализ значимых единиц русского языка. Синтаксические структуры. К., 1984, с. 12.

¹⁸ Е. Н. Ширяев. Цит. съч.

¹⁹ А. П. Сковородников. О критерии эллиптичности в русском синтаксисе. — Вопросы языкознания, 1973, № 3.

²⁰ Пак там.

²¹ Пак там.

²² Ст. Младенов, Ст. Попвасилев. Граматика на българския език. С., 1939.

²³ Л. Андрейчин, М. Иванов, К. Попов. Съвременен български език. Ч. II. С., 1957.

²⁴ Ив. Недев. Разграничаване на две синтактични явления: конструктивно обусловената елипса и прекъсването. — Език и литература, 1977, № 5, с. 19.

²⁵ Граматика на съвременния български книжовен език. Т. 3. Синтаксис. С., 1983, С., с. 106.

²⁶ Пак там, с. 107.

²⁷ К. Викторова. Сложно съчинено изречение. Канд. дис. С., 1981, с. 307 — 308.

²⁸ В. Г. Гак. Высказывание и ситуация. — В: Проблемы структурной лингвистики. 1972. М., 1973, с. 367.

²⁹ Н. Д. Арутюнова. Цит. съч.

³⁰ Е. И. Шендельс. Имплицитность в грамматике. — В: Проблемы синтаксической семантики. М., 1976, с. 263.

³¹ Т. А. Колосова. Семантические отношения в сложных предложениях. — Филологические науки, 1972, № 5, с. 63.

³² Е. Н. Старикова. Имплицитная предикативность в современном английском языке. К., 1974.

³³ Г. В. Колшански. Контекстная семантика. М., 1980, с. 45.

³⁴ Пак там, с. 13.

³⁵ Г. В. Колшански. Логика и структура языка. М., 1965, с. 213.

СЪКРАЩЕНИЯ

Д. Талев. Железният светилник. С., 1979.